

KİTABXANALARIN MUZEY FƏALİYYƏTİ

İ.RƏSULİ

Filologiya elmləri namizədi, mədəniyyət və incəsənət universitetinin dosenti

Kitabxana və muzey işinin inkişafı müasir dövrdə bütövlükdə cəmiyyətin ehtiyaclarının dinamikası və mədəniyyət sahəsində baş verən transformasiya prosesləri ilə, sosial dəyişikliklərlə xarakterizə edilir.

Acar sözlər: *kitabxana fəaliyyəti, muzey işi, kitabxanaların funksiyalar*

Hazırda bütün dünyada "informasiya mərkəzi", "kitabxana", "muzey", "arxiv", "xatirə mərkəzi" kimi anlayışların qarşılıqlı yaxınlaşması baş verir. Birlik, muzey, kitabxana və onun funksiyalarının XX və XXI əsrin astanasında bir qurumun, bir mədəniyyət institutunun çərçivəsində cəmiyyətin inkişafının səciyyəvi cəhətidir. Bunun əsas səbəbi mədəniyyət sahəsinin, qloballaşma və inteqrasiya proseslərinin sürətli inkişaf ilə bağlı olduğu iddia edilir. Mürəkkəb müasir mədəniyyətin inkişaf səviyyəsi müxtəlif təcrübələri mənimsəmək vasitəsi ilə sosial inteqrasiya proseslərini yaradır. Amma mədəni proseslərin qloballaşmasına görə hər mədəni institutun fəaliyyətinin çərçivələrinin genişlənməsi, onların hərəkətləri (qarşılıqlı təsirləri) tez-tez kəşif və qarşılıqlı obyektiv təsirlərə məruz qalır. Belə bir qarşılıqlı təsir və fəaliyyətin kəşifməsi kitabxanaların və muzeylərin fəaliyyəti ilə əlaqədar da baş verməkdədir.

Müasir dünyada kitabxanalar və muzeylər açmaq, onları qoruyub saxlamaqda əsas məqsəd insan cəmiyyətinin qazanmış olduğu elmi və mədəni nailiyyətlərin mühafizəsinə olunmasına yönəlmişdir. Bu, mədəniyyət ocaqları elm və mədəni dəyərlərin mənimsənilməsi üçün müxtəlif baxışları və millətlərarası kommunikasiya, ünsiyyət üçün, həmçinin mürəkkəb məsələlərin həlli üçün, onlara cavab tapmaq üçün yaradılmış bir məkandır.

Müasir kitabxana, yalnız oxucunun və kitabın ünsiyyətinin ənənəvi yeri deyil, bu informasiya mərkəzi, mətbuat vasitələri ilə təchiz olunmuş, ənənəvi və müasir informasiya daşıyıcıları olan müxtəlif növ kompüter proqramları sisteminin tətbiq edilmiş müəssisə, elektron kataloq və internetlə təchiz edilmiş bir məkandır. Kitabxana həmçinin, mədəniyyət mərkəzi olub, əhalinin ünsiyyət etdiyi və asudə vaxtlarını məzmunlu keçirmək üçün bir məkandır. Bununla yanaşı, müxtəlif emosional təsir formaları və zamanın təlabatına uyğun olaraq oxucuların da dəyişilməsi prosesi baş verməkdədir. Məlumdur ki çox az müddət əvvəl kitab sərgilərinin ekspozisiyalarında yalnız bir qayda olaraq çap məhsulu istifadə edilirdi, lakin bu gün bu məqsədlə muzey xarakterli, maddi mədəniyyət əşyaları və müasir tədris vasitələrindən,

komputer oyunları və CD-lərdən geniş şəkildə istifadə olunur. Müxtəlif mədəniyyət qurumlarının effektiv inteqrasiyası özünü muzey və kitabxanalar da təcrübəsində də məzmunlu şəkildə göstərməkdədir. Azərbaycanda son illər kitabxana təcrübəsində həyata keçirilən kitab sərgiləri və təqdimatları zamanı sözün əsl mənasında muzey ekspozisiyaları yaradılır ki, bu sahədə fəaliyyət ildən-ilə genişlənir, əhatəli məzmun daşıyır. Rusiya kitabxanalarının təcrübəsinin öyrənilməsi də bu istiqamətdə əhəmiyyətlidir.

Rusiyada geniş şöhrət qazanmış və ölkə hüduqları xaricində kifayət qədər məşhur olan paytaxt muzeylərinin fəaliyyətinin yeni istiqaməti diqqəti cəlb edir. Hər il A.S.Puşkin adına incəsənət muzeyində mütəmadi olaraq "Dekabr axşamları" keçirilir. Peşəkarlar indiyə kimi "Azad roman"-sərgisini unutmayıblar. Bu sərgi Puşkinin yubileyinə və Yevgeni Oneginə həsr olunmuşdu. Mədəni mərkəzlərdə, Kitab yayım mərkəzlərində, A.S.Puşkinin adına muzeydə bayramlar və ballar daim keçirilir. Bu tədbirlərdə İctimai kitabxanalar "qızıl əsrin mədəniyyət" vasitələrindən və öz arsenalından geniş istifadə edirlər.

Uzun illər "Lenin kitabxanasının" kitab muzeyində məşhur kitab həvəskarı və görkəmli artist N.P.Smirmova-Sokolskinin kabinetinin ekspozisiyası nümayişə açılmışdı. Burada yalnız yeganə nüsxədə olan unikal kitablar, həm də Puşkin dövrünün Peterburqu təsvir olunur, dövrün ümumi mənzərəsini yenidən yaradan çox gözəl predmetlər nümayiş olunur. RQB-nin (Rusiya Dövlət Kitabxanası) müasir kitab muzeyinin sərgi ekspozisiyalarının əksəriyyəti, həmçinin öz üslubu üzrə kitabda olduğu kimi əyani, predmet, inteqrativ, müasir ekspozisiyaların gözəl nümunəsini təcəssüm edir. Hal-hazırda RQB də klassik şəkillər və şəkillərin müxtəlif tematik ekspozisiyalarının ənənəsi formalaşmışdı. İstifadəçilərə xidmət işinə mane olmayan, Dekorativ sənətin müxtəlif tematik predmetləri nümayiş etdirilir. Belə ekspozisiyalar oxuculara yeni estetik zövq və idraki rəngarənglik gətirir.

Müasir mədəniyyətin inkişafında inteqrativ meyillər ilə yanaşı, digər amillər də inkişaf edir. Bunla kulturoloji xüsusiyyətləri, kitabxanaların və muzeylərin çoxalması və yayılması tendensiyalarını göstərmək olar. Kitabxanalarda diyarşünaslıq informasiyasının fəvqəladə artımı müasir dövrü xarakterizə edir və müasir kitabxana fəaliyyətində əhəmiyyətli rol oynayır. Son illərdə məlumat axtarışı, arxiv işi, muzey fəaliyyəti sahəsində tədqiqat işləri ilə yanaşı ənənəvi diyarşünaslıq əsərlərinin toplanması, saxlanması və təbliği sahəsində kitabxana tədqiqatları xeyli irəliləyərək tez-tez gündəmə gəlir. Nəşr edilmiş sənədlərin (hər şeydən əvvəl yerli sakinlərin şəxsi arxivləri hesabına) miqdarının artması, informasiya kütləsinin son dərəcə artması, kitabxanaçıların özləri tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər diqqəti cəlb edir. Məsələn, Salmələr, tarixi hadisə və kənd sakinlərinin əhəmiyyətli hesab etdikləri təqvimlərlə əlaqədar materiallar, müharibə iştirakçıları, əmək

veteranlarının lent yazıları, xatirələri əks olunmuş bütün materiallar kitabxanalarda təmərgüzləşir və burda zəngin diyarşünaslığın məlumat bazasını yaradır. Bu həmçinin kəndin və hər hansı bir regionun genoloji "ağacını", böyük ailələrin şəcərəsi, mənəqənin kiçik tarixçəsini əhatə edən bir muzey materiallarının ekspozisiyasını yaratmaq imkanı deməkdir.

Kitabxanalarda yalnız kitab və çap məhsulları ilə deyil, irəliləyən texnologiyanın imkanları ilə məqalələr, eləcə də predmet reallıqları ilə, məişət predmetləri, konkret dövrün bədii surətləri, ədəbi həyatın aksesuarları, nişanlar, kolleksiyalar, orden və medalları, rəsm əsərləri də hal hazırda kitabxanaların kolleksiyalarında toplanmaqdadır. Son illər bələdiyyə kitabxanaları şifahi informasiya mənbələrini toplayaraq maraqlı kolleksiyalar yaradır, fonu və qədim mahnıları, videoyazıları, beşik mahnıları, toy mərasimləri ənənələri, meyxanalar və digər folklor materiallarının toplanması ilə məşğul olmuşlar və bu gün də bu proses davam edir. Həmkarlarımızın regional mərkəzlərdən mütəxəssislərin iştirakı ilə tarixi etnoqrafiya tədqiqatları və ekspozisiyalarının təşkili, yerli tanınmış şəxslərin çap məhsulları və xatirə əşyalarının nümayişi, etnoqrafik ekspedisiyaların təşkil edilməsi, unikal nəşrlər, yerli və kəndli məişətinin predmeti ilə yanaşı qeyri-maddi mədəni irsin saxlanması (adətlər, yerli dialekt), toplanması təbliği kimi rəngarəng işlər görməkdədirlər. Yerli məktəblərlə birgə təşkil edilən və ictimai itəkilatların yardımları ilə regionun ekoloji ekspedisiyaları haqqında, onun fauna və florası haqqında, təbii sərvətləri öz rayonu haqqında müxtəlif faktiki məlumatlar toplayır, mühafizə edir və təbliğini həyata keçirir.

Müasir dövr yeni-yeni texniki avadanlıq, kommunikasiya vasitələri, müxtəlif əməliyyatların həyata keçirilməsi məqsədi ilə xüsusi avadanlıqların zəngin olması ilə xarakterizə olunur. Bu zaman regional kitabxanaların ölkəşünaslıq resurs bazası gənc naturalistlərin (diyarşünasların, təbiətsevərlərin) gündəlik yazıları, video və sənədli fotoları ilə zənginləşir. Müasir muzeydə informasiya və kommunikasiya potensialı müəyyənləşir, onun əhəmiyyəti, kitabxananın vəziyyəti, əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalması baş verir. Muzey kitabxanası universal informasiya sistemi kimi bütün proseslərin mərkəzində kommunikasiya, əsas onun vəzifələri institunun sosial-mədəni muzey, əsas funksiyalar ilə sıx bağlıdır. Müasir kitabxana muzey üçün muzeyin tərkib hissələri kimi öz rolunu anlamasına cəhd tipikdir, regional yaddaşın unikal anbarı, kitab sərvətlərini əlçatan edən və tələb edən, etmək ehtiyacının dərəcə dilməsi milli və qlobal miqyasda vahiddir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Xələfov A.A. *Kitabxana və cəmiyyət*. Bakı: Azərnsr, 2011, 360 s.
2. Xələfov A.A. *Məqalələr toplusu*. Bakı: BDU, 2011, 464 s.
3. Головина В. Н. *Библиотеки и музеи Республики Коми: грани сотрудничества в едином культурном пространстве // Информационный бюллетень РБА*. 2010. № 54. С. 35-37.
4. Устинюк В. З. *Роль библиотек и музеев в формировании человека мегаполиса на рубеже тысячелетий*. Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/intererevents/crimea2002/trud/sec56/Doc2.HTML>
5. Kazimi P.F. *Türk xalqlarının kitab və kitabxana mədəniyyəti*. Bakı: ABC, 2012, 314 s.
6. Kazimi P.F. *İnformasiya mühəndisliyi*. Bakı: BDU, 2011, 236 s.

Background museum libraries

I.Rəsuli

Summary

The complexity of modern culture generates integration processes, the desire to master varied experience to a new level of social development. In practice, the integral radio finds expression in the interpenetration of forms, methods and activities of various actors na-pravleny culture, including institutions engaged in the culture of the memorial function - libraries and museums. Article are risen experience of libraries and job prospects in this field.

Key words. *Library activities, museum work, the library functions.*

Музейная деятельность библиотек

И.Расули

Резюме

Сложность современной культуры порождает интеграционные процессы, стремление освоить разнообразный опыт, выйти на новый уровень развития социума. На практике интеграция находит выражение во взаимопроникновении форм, методов, направлений деятельности различных субъектов культуры, в том числе учреждений, осуществляющих в культуре мемориальную функцию – библиотек и музеев. Статья рассматривает опыт библиотек и перспективы работы в данном направлении.

Ключевые слова: *библиотечная деятельность, музейная работа, функции библиотек.*